

Toimenpideohje norovirus- epidemian ehkäisemiseksi

Yleistä

Norovirukset ovat yleisimpiä vatsatautiepidemioiden aiheuttajia. Norovirus tarttuu helposti suoraan tartunnan saaneesta henkilöstä toiseen, viruksilla saastuneen veden tai elintarvikkeiden välityksellä, viruksella saastuneiden kosketuspintojen kautta tai hengitysilman kautta oksenteluun liittyen. Tartunnan saanut voi erittää virusta ulosteeseen jo muutamaa tuntia ennen oireiden alkua. Myös tartunnan saanut oireeton henkilö voi levittää virusta.

Norovirukset kestävät hyvin erilaisia ympäristöolosuhteita. Virus tuhoutuu kuumennettaessa 90 °C:ssa 2 minuutissa. Ilman tehokasta puhdistamista norovirus voi säilyä tartuntakykyseinä pinoilla kaksi viikkoa.

Toimipaikan tulee ryhtyä toimenpiteisiin vatsatautiepidemian ehkäisemiseksi viipymättä, vaikka epidemian aiheuttaja ei olisi tiedossa. Jos oireiden aiheuttajaksi epäillään elintarviketta, se poistetaan käytöstä, mutta sitä säilytetään mahdollista näytteenottoa varten pakastimessa. Lisäksi aina vatsatautia epäiltäessä aloitetaan tehostettu puhdistus sopivalla desinfiointiaineella. Tehostettua puhdistusta tulee toteuttaa, kunnes lisää sairastuneita ei enää ilmene.

Toimipaikan tulee tehdä ruokamyrkytyspäilystä viipymättä ilmoitus Helsingin elintarviketurvallisuusyksikölle (<https://ilppa.fi/etusivu>), joka selvittää mahdollista ruokamyrkytysepidemiaa yhteistyössä Helsingin epidemiologisen toiminnan kanssa. Ympäristöpalvelut ohjeistaa ja neuvoo mm. siivoukseen ja hygieniaan liittyvissä asioissa esimerkiksi ravintoloita, majoitustiloja, kouluja, päiväkoteja ja muita sosiaalialan yksiköitä.

Norovirusinfektion itämisaika ja oireet

Taudin itämisaika on 12–48 tuntia. Oireet alkavat äkillisesti. Niitä ovat kouristavat vatsakivut ja pahoinvointi, joita seuraa oksentelu. Valtaosalla sairastuneista on myös ripuli, joka on yleensä lyhytkestoinen ja lievä. Osalla on myös kuumetta. Oireiden kesto on yleensä 12–72 tuntia.

Norovirusepidemialle tunnusomaista on, että lyhyen itämisaikan jälkeen alkavaan lyhytkestoiseen vatsatautiin sairastuu jopa yli puolet altistuneista. Nopeasti henkilöstä toiseen siirtyvät jatkotartunnat ovat tyypillisiä. Osa tartunnan saaneista ei saa lainkaan

oireita. Norovirusinfektio ei tuota pysyvää suojaa uudelta tartunnalta. Lyhytaikainen suoja estää uuden sairastumisen seuraavan 4–6 kuukauden ajan viruksen samaa genotyyppiä vastaan.

Ruoka

Työpäivän aikana sairastuneen keittiötyöntekijän käsittelemä ruoka heitetään pois. Jos työntekijä on oksentanut keittiössä, pisararoiske-etäisyydellä ollut ruoka hävitetään. Lisäksi hävitetään avonaisissa astioissa olevat ruuat, joita ei enää kuumenneta.

Ulkomaista alkuperää olevat pakastemarjat tulee aina kuumentaa kauttaaltaan vähintään 5 minuutin ajan 90 asteessa tai keittää 2 minuutin ajan.

Epidemiatilanteissa noutopöydän kattauksesta voidaan siirtyä ruuan valmiiseen annosteluun, jolloin voidaan vähentää tarjoiluvälineiden ja ottimien välittämiä tartuntoja. Epidemian pitkittyessä on aiheellisista harkita kylmien ja käsin pilkottavien ruokalajien korvaamista kokonaan kypsennetyillä ruokalajeilla.

Talousvesi

Epäiltäessä vesijohtoveden aiheuttamaan epidemiaa toimijan on tehtävä viipymättä ilmoitus Helsingin kaupungin ympäristöpalveluille (<https://ilppa.fi/etusivu>) ja HSY:lle. Ympäristöpalvelut antaa tällöin ohjeet keitetyn tai pulloitetun veden käytöstä. Viranomaiset ottavat verkostovedestä näytteet.

Jääpalojen käyttö lopetetaan.

Sairastuneet

Oireilevien työntekijöiden tulee olla pois lähityöstä. Elintarviketyöhön, terveydenhuollon potilastyöhön ja sosiaalihuollon laitoksissa tehtävään asiakastyöhön voi palata, kun ripulivaiheen ja oksennusten päättymisestä on kulunut kaksi vuorokautta. Samoin päiväkodista on suositeltavaa olla pois tuohon asti.

Oireilevien lasten tai potilaiden parissa hoitotyötä tekevät eivät saa osallistua ruuan jakeluun päiväkodeissa ja hoitolaitoksissa.

Sairastunut erittää norovirusta ulosteeseen eniten 72 tunnin ajan oireiden alkamisesta.

Käsihygienia

Ruuan valmistamiseen ja jakeluun sekä siivoukseen ja hoitotyöhön osallistuvien on noudatettava hyvää käsihygieniaa.

Käsien huolellinen pesu runsaalla vedellä ja saippualla 15–30 sekunnin ajan vähentää tehokkaasti noroviruksen leviämistä. Kätet tulee pestä saippualla ennen kertakäyttöisten suojakäsineiden pukemista ja heti riisumisen jälkeen. Kertakäyttökäsineet tulee laittaa kuiviin käsiin. Pelkkä käsien desinfektio alkoholipohjaisella käsihuhuhteella ei tuhoa norovirusia riittävästi, joten sillä ei voi korvata käsien saippuapesua. Käsihuhdetta käytetään saippuapesun lisänä esimerkiksi majoitustiloissa, päiväkodeissa ja sosiaalialan yksiköissä, joissa käsien välityksellä tapahtuvia kontakteja on paljon. Alkoholipohjaisten käsihuhuhteiden käytössä on huomioitava turvallisuus mm. pitämällä käsihuhuhteet poissa lasten ulottuvilta. Suun kautta käytettäessä ne voivat aiheuttaa myrkytyksen. Alkoholipohjaiset käsihuhuhteet ovat helposti syttyviä.

Ruokailijoiden kätet tulee pestä erityisesti ennen ruokailua ja wc-käynnin jälkeen. Kätet kuivataan kertakäyttöisillä käsipyyhepapereilla tai käsipyyhkeillä (esim. pyyherulla). Käsipyyhepaperit ja käsipyyhkeet on suojattava liialta ja roiskeilta.

Tilojen ja pintojen puhdistaminen

Noroviruksen tuhoutumiseen pinnoilta vaikuttavat esimerkiksi pintamateriaalit, lian tyyppi ja määrä, norovirusten määrä ja lämpötila.

Eritetahrat

Eritteiden puhdistaminen pitää aina aloittaa näkyvän lian poistamisesta. Erite peitetään/imeytetään paperiin ja siirretään jätesäkkiin. Saastunut alue puhdistetaan eritteestä vedellä ja tavanomaisella pesuaineella, jonka jälkeen puhdas pinta desinfioidaan kullekin pintamateriaalille parhaiten soveltuvalla, esim. 1 000–5 000 ppm aktiivista klooria sisältävällä desinfiointiaineella, jonka annetaan vaikuttaa riittävän pitkään aineen käyttöohjeiden mukaan. Desinfiointiaineita on esitelty liitteessä.

Oksennuksen ja ripulin siivoamiseen käytetään kertakäyttöliinoja. Työntekijä käyttää siivotessaan kertakäyttöisiä suojaimia: esiliinaa tai suojavaatteita, käsineitä, kenkäsuojia ja kirurgista suu-nenäsuojusta. Suojavarusteet ja kertakäyttöliinat laitetaan jätesäkkiin heti siivouksen jälkeen ja kätet pestään vedellä ja saippualla. Suojavarusteita käytetään myös likaantuneen pyykin käsittelyssä. Eritetahraiset tekstiilit säilytetään ja puhdistetaan erillään muusta likapyykistä.

Eritetahraisten tarjoiluastioiden ja tarjottimien puhdistus ja desinfiointi tulee tehdä ennen astioiden pesualueelle viemistä, jotta virus ei leviä keittiötiloihin.

Tila, jossa oksentaminen on tapahtunut, mahdollisuuksien mukaan tyhjennetään ihmisistä, kunnes se on siivottu. Lisäksi tila tuuletetaan hyvin, mikäli se on mahdollista.

Toimipisteessä tulee olla kirjallinen ohje työntekijöille eritetahrojen siivoamisesta sekä käytettävissä asianmukaiset siivousvälineet ja suojavarusteet.

Ravintolat ja muut tarjoilupaikat

Elintarviketuotantotilojen pinnat ja prosessilaitteet, joissa ei ole näkyvää likaa tai eritetahroja, puhdistetaan ensin mekaanisesti pesuaineella ja vedellä. Mahdollisesti tartuntaa levittävät esineet ja kosketuspinnat desinfioidaan. Kosketuspintoja ovat esimerkiksi pöydät, ottimet, oven kahvat, laatikostojen vetimet, veitset, leikkuulaudat, katkaisimet, hanat ja käsipaperitelineiden alaosat. Kullekin pintamateriaalille käytetään sille parhaiten soveltuvaa (esimerkiksi hypokloriittia, peretikkahappoa tai peroksimonosulfaattia sisältävää) desinfiointiainetta aineen käyttöohjeiden mukaisesti. Desinfiointiaineita on esitelty liitteessä. Vaikutusajan jälkeen suositellaan desinfioitujen pintojen huuhtomista vedellä.

Pinnat pestään puhtaasta likaiseen päin ja ylhäältä alaspäin. Kertakäyttösiivousliinoja vaihdetaan usein, jotta virusta ei levitetä liinan mukana.

WC-tilojen siivouksessa käytetään eri liinoja kuin keittiö- ja muiden tilojen siivouksessa.

Muut toimipaikat (esim. päiväkodit, sosiaalialan yksiköt ja majoitustilat)

Huoneessa, jossa on oksennettu:

- eritteiden likaamat huonekalut pestään tarkoitukseen sopivalla pesuaineliuoksella
- tuuletetaan pehmeät huonekalut, matot sekä patjat, jotka eivät ole kuitenkaan selvästi likaantuneet
- koko huone tuuletetaan kunnolla
- pölynimurin käyttöä saastuneiden mattojen käsittelyyn ei suositella, sillä se voi levittää virusta tehokkaasti - siivouksessa käytetään kertakäyttöliinoja
- WC- ja pesutilojen siivouksessa käytetään eri liinoja kuin muiden huonetilojen siivouksessa
- sairastuneiden henkilöiden käyttämät wc-tilojen altaat, kaikki pöytätasot sekä tarttumispinnat kuten hanat, ovenkahvat, kaiteet, puhelimet ja kaukosäätimet pyyhitään yleissiivouksen jälkeen desinfektioaineella
- vuodevaatteet käsitellään normaalin käytännön mukaisesti

Päiväkodeissa suuhun menevät lelut puhdistetaan jokaisen käytön jälkeen ja muut päivittäin. Mahdollisuuksien mukaan poistetaan käytöstä lelut ja muut toiminnassa tarvittavat välineet, jotka eivät ole pestävissä.

Sosiaalialan yksiköiden yhteiskäytössä olevat apuvälineet puhdistetaan vähintään kerran päivässä.

Epidemian pitkittyessä majoitustiloissa saastuneet ja puhdistetut huoneet pyritään pitämään tyhjänä uusista asiakkaista mahdollisimman pitkään. Näihin huoneisiin tehdään normaalin siivouksen jälkeen vielä erillinen desinfioiva loppusiivous kerros tai rakennuksen siipi kerrallaan. Järjestelmällinen loppusiivous on parasta tehdä, kun on kulunut 48 h viimeisen oireilevan henkilön poistumisesta.

Suljettavissa tiloissa, kuten laivahyhteissä tai muissa majoitushuoneissa voidaan desinfektioon käyttää myös vetyperoksidikuivahöyryä.

Lisätietoja

Helsingin kaupunki, ympäristöpalvelut
Elintarvikehuoneistoihin (esim. ravintolat ja tarjoilupaikat) liittyvä neuvonta:
kymp.elintarviketurvallisuus@hel.fi
Muihin toimipaikkoihin (esim. päiväkodit, sosiaalialan yksiköt ja majoitustilat) liittyvä
neuvonta: kymp.terveydensuojelu@hel.fi
Helsingin kaupunki, sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala
Epidemiologinen toiminta (epidemiaselvitykset, ei potilaiden hoitoon liittyviä yhteydenottoja):
epidemiologinen.toiminta@hel.fi

Helsingin kaupunki

Ympäristöpalvelut
PL 58235, 00099 HELSINGIN KAUPUNKI
Työpajankatu 8, 00580 Helsinki
Puh. 09 310 1635 (vaihde)

Epidemiologinen toiminta
Puh. 09 310 5015 (vaihde)
www.hel.fi/

Lähteet

THL: [Toimenpideohje norovirustartuntojen ehkäisemiseksi](#). Päivitetty 7.12.2023

Ruokavirasto: [Usein kysyttyä noroviruksesta](#). Päivitetty 6.4.2023

Liite

Norovirukseen tehoavia desinfiointiaineita löytyy mm. seuraavilta valmistajilta alla olevilla kaupananimillä (päivitetty 2023). Toimijan tulee varmistaa valmistajalta aineen teho, oikea pitoisuus käyttölaimeenoksessa sekä soveltuvuus käyttötarkoitukseensa ja desinfioitaville pinnoille. Käyttöohjeet ja -turvallisuus on tarkistettava valmistajalta.

- Berner: HETI Desipesu Pro, Heti Jälkidesi Spray
- Diversey: Oxivir Excel Wipe, Oxivir Excel Foam, Oxivir Plus, Oxivir Plus Spray, Suma Tab D4, Suma Alcohol Spray sekä Suma Alcohol Wipe
- Ecolab: Sator, Shirafan Speed, Mikro-Quat ekstra, Kitchen Pro des special, Drysan Oxywipes, Drysan Oxy
- Kiilto: Kiilto Pluschlor sekä Desichlor